

Araştırma Makalesi

DOI: 10.33464/mediaj.1011684

Őlkelerarası Diplomatik İlişkilerde Beden Dili Kullanımı ve Sözsüz İletişimin Őnemi: Sanal Basında Liderler

Başvuru Tarihi: 18.10.2021
Yayın Kabul Tarihi: 16.02.2022
Yayınlanma Tarihi: 29.04.2022

Kaynağından
Okumak için
Kodu Taratın

Őadiye Kotanlı Kızıođlu¹

Gümüşhane Őniversitesi, İletişim Fakültesi,
Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, Gümüşhane

skotanli@gumushane.edu.tr

 ORCID: 0000-0002-2916-1807

z

Bu çalışmanın amacı, ülke liderlerinin sözsüz iletişim türü olan beden dili kullanımlarının sanal basında yer alan içeriklerde nasıl ele alındığı ve yorumlandığını tespit etmektir. Bu bağlamda çalışmanın konusu, ülke liderlerinin diğer ülke liderleriyle yüz yüze görüşmeleri kapsamında sınırlandırılmıŐ, liderlerin beden dili kullanımları ve bu kullanımların sanal basında yer alan içeriklerde hangi noktalara vurgu yapılarak verildiği incelenmiştir. Çalışmada 'Beden Dili ve Liderler', 'Liderlerin Görüşmesi ve Beden Dili' anahtar kelimeleri kullanarak Google Chrome üzerinden arama yapılmıŐ, Türkçe yayın yapan sitelerde ulaşılan içeriklerdeki değerlendirmeler ve ne çıkan grŐŐler doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Arama sonucunda haberler, köşe yazıları ve galeri içeriklerine ulaşılmış, bu içerikler ülke liderlerinin son on yıllık süreçteki yüz yüze görüŐmeleriyle sınırlandırılmıŐtir. Çalışma sonucunda ulaşılan içeriklerde liderlerin yaptıkları görüşmelerde beden dilini ve sözsüz iletişim unsurlarını etkin Şekilde kullandıklarına vurgu yapıldığı grlmŐtir. İeriklerde liderlerin sözsüz iletişim unsurları ve beden dili kullanımının güven ve g göstergesi olarak, güçlü olduğunu gösterme bağlamında, olumlu veya olumsuz mesaj verme anlamında, tedirgin ve gergin olma durumunun göstergesi Şeklinde, stnlk sağlama açısından ve devletler /ülkelerarası ilişkilerin ve diyalğun durumunu gösterir nitelikte mesajlar ierecek Şekilde yorumlandığı ve değerlendirildiği sonucuna ulaŐılmıŐtir. Bu alıŐma, sanal basının özellikle bazı görüşmelere odaklanarak ülke liderlerinin beden dilini bilinçli ve etkili bir Şekilde kullandıklarına yönelik değerlendirmeleriyle sözsüz iletişimin önemine yapılan vurguyu ortaya koymasına yönüyle önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Diplomatik ilişkiler, iletişim, sözsüz iletişim, beden dili, liderler.

¹ Doktor Őđretim yesi

Research Article

DOI: 10.33464/mediaj.1011684

The Use of Body Language and the Importance of Non-Verbal Communication in International Diplomatic Relations: Leaders in the Virtual Press

Application Date: 18.10.2021

Accepted Date: 16.02.2022

Publishing Date: 29.04.2022

Scan the Code
To Read From
Main Source

Őadiye Kotanlı Kızıloğlu ²

Gümüşhane University, Faculty of Communication,
Department of Radio, Television and Cinema, Gümüşhane

skotanli@gumushane.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2916-1807

ABSTRACT

The aim of this study is to determine how the use of body language, which is a type of non-verbal communication of country leaders is handled and interpreted in the contents of the virtual media. In this context, the subject of the study was limited to the face-to-face meetings of the country leaders with the leaders of other countries, the use of body language by the leaders and the points in which these uses were emphasized in the contents of the virtual media were examined. In the study was made on Google Chrome using the keywords 'Body Language and Leaders', 'Leaders' Interview and Body Language'. As a result of the search, news, columns and gallery contents were found, and these contents were limited to the face-to-face meetings of the country's leaders in the last ten years. The evaluations and prominent opinions in the contents of the websites broadcasting in Turkish were examined by document analysis method. As a result of the search, news, columns and gallery contents were found, and these contents were limited to the face-to-face meetings of the country's leaders in the last ten years. As a result of the study, it was seen that the leaders used body language and non-verbal communication elements effectively in the interviews and this was reflected in the contents in the virtual media environment. The content reached shows that the use of body language by leaders in diplomatic relations is related to the following issues: As a sign of confidence and strength, in the context of showing your strength, in the sense of giving a positive or negative message, in the form of an indicator of the state of being nervous and tense, in terms of superiority, in the context of showing the state of relations and dialogue between states/countries.

Keywords: Diplomatic relations, communication, non-verbal communication, body language, leaders.

² Assistant Professor

GİRİŞ

Ülkelerarası ilişkilerin devamlılığı açısından çok önemli bir yere sahip olan iletişim, mevcut ilişkileri korumak ve geliştirmek açısından da merkezi bir yere sahiptir. Özellikle yüz yüze kurulan ilişkilerde ülke liderleri ya da temsilcilerinin olumlu veya olumsuz tepkileri hem sözlü olarak hem de sözsüz olarak (beden dili aracılığıyla) karşı tarafa aktarılmakta, mesajlar çoğu zaman örtük veya açık şekilde beden dili kullanılarak verilmektedir. Diğer yandan en ufak bir yanlış anlama veya usule uygun olmayan bir dil kullanımı, hassas zeminde süregelen ilişkilerin bozulmasına sebep olabilmektedir. Bu nedenle modern dünyada hemen hemen her sektörde önem verilen beden dili ile iletişim, insan yaşamında olduğu kadar kurum ve kuruluşların profesyonel anlamda üzerinde önemle durduğu konuların başında gelmektedir. Giyim tarzından kullanılan odaların dizaynına, eşyaların boyutlarından mekânda konumlandırılış biçimlerine varıncaya dek her bir nesnenin bir iletişim aracı olarak değeri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra yüz yüze ilişkilerde kullanılan beden dili, verilen mesajların değeri için çok önemli olmaktadır. İletişim sürecinde konuşma başkalarını ikna etmek, etkilemek, gerçekler ve veriler dahil olmak üzere bilgileri iletmek için kullanılmaktadır. Beden dili ise eskiden beri vardır. Onay için konuşulan söze güvenmeksizin vücudun hareketleri duygu, düşünce ve niyetleri ileterek başkalarını ikna eder, etkiler ve vücudumuz işaretler ve sinyaller aracılığıyla konuşur (Kuhnke, 2015, s.8). Yüzdeki ifade, el ve vücut hareketleri, beden duruşu ve göz teması sözsüz iletişimde önemli bir yer tutmaktadır (Dökmen, 2004, s. 28).

Sözsüz iletişim olarak beden dili, bu dilin nasıl kullanılması gerektiğine yönelik telkinler, yönlendirmeler ve hatta özel kurslarla eğitime tabi tutulan ve etkin şekilde kullanılması gereken bir iletişim aracı haline gelmiş bulunmaktadır. Her alanda olduğu gibi siyasal iletişim alanında da önemli bir yere sahip olan beden dili kullanımı, kitleleri etkilemek isteyen politikacıların da önem verdiği konuların başında gelmektedir. Üstelik sadece beden dili kullanımı değil, görünüşün de bir değer taşıdığı artık kabul edilen bir gerçek haline gelmiştir. Örneğin muhafazakâr seçmenler tercih ettikleri adayın “görünüşüne” bakma eğilimindedir. Araştırmalar ise geniş elmacık kemiklerinin, yüksek kaşların, büyük gözbebeklerinin, çok uzun veya çok dar olmayan burunların, tümüyle saçlı olan kafaların, kadınlar için belirli saç renginin, az sakalı olan veya hiç sakalı olmayan erkeklerin ve geniş gülümsemelerin beğenildiğini söylemektedir. Yüzlerimiz binlerce farklı hareket üretir: Alıcı için her farklı hareketten açık anlam sağlar. Sözsüz mesajlar ve güven incelenirken sözel olmayan boyutlar bir politikacının mesajına üstün gelir. Sözsüz belirteçler ise sesin öğeleri, tonu ve vücudun konumu gibi güven ipuçlarını almak için kullanılır. Yüz özellikleri, sözsüz mesajların ne manaya geldiğini anlamaya çalışan izleyicilerde anında bir yanıt uyandırmaktadır (Natten, 2020, s.108-109). Bu bağlamda liderlerin de her zaman nasıl oturdukları, nasıl durdukları, nasıl yürüdükleri ve jestleri de dahil olmak üzere sözsüz iletişimlerine dikkat etmeleri gerektiği (Natten, 2020, s.100) ifade edilmektedir. Benzer şekilde devletlerarası veya ülkelerarası ilişkilerde beden dili sıklıkla kullanılmakta, ulusal ve uluslararası toplantılarda, organizasyonlarda veya iştirak edilen ortamlarda liderlerin veya temsilcilerin beden dilini nasıl kullandığına dikkat çekilmekte ve bu konu medyanın da önem verdiği konuların başında gelmektedir. Sözsüz iletişim yoluyla verilen mesajların kodu yine beden dili çözümlenerek anlamlandırılmaya, bu anlamlandırmalar üzerinden devletlerarası ilişkilerin rotasının nasıl çizildiğine yönelik kodlar eşliğinde ilişkilerin boyutu çözümlenmeye

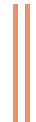
çalışılmaktadır.

Gazete, dergi, radyo, televizyon, sinema gibi kitlesele mesajların dolaşımını sağlayan ve kısaca ‘medya’ olarak adlandırılan kitle iletişim araçlarının sunduğu hizmetler, internet teknolojisinin hızla gelişmesiyle birlikte sanal ortamda verilmeye ve zengin içerikler sunulmaya başlanmıştır. Bu sanal ortamda ticaretten alışverişe, devlet-vatandaş arasında bilgi ve hizmet alışverişinin sağlanmasından bireyler arasında zaman ve mekân fark etmeksizin kurulan iletişime kadar birçok fırsat kullanıcılara sunulmakta, kullanıcılar etkileşim sağlayabileceği bu ortamda çok farklı içerikler üretebilme olanağına sahip olmaktadır. Bu bağlamda web sayfaları aracılığıyla internette var olan veya var olmaya çalışan haber servis sağlayıcıları, başka deyişle haber portalları da izler kitleye dijital ortamda habere ulaşma, gündemi takip etme, haberlere yorum yapma, hatta haberin içeriğini oluşturacak nitelikte içerik sağlama gibi olanaklar sunmaktadır. Haber portalları haberin yanı sıra ekonomi, spor, magazin, yaşam, yazarların görüşleri vb. kategoriler eşliğinde hayata dair çok zengin içeriklerle kullanıcılarına hizmet vermektedirler. Diplomatik ilişkilerin özellikle liderler bağlamında nasıl yürütüldüğüne ilişkin haber ve köşe yazıları da bu içerikler arasında yer almakta, sözsüz iletişimin nasıl kullanıldığı liderlerin sergilemiş oldukları beden dili üzerinden uzman görüşleri kapsamında analiz edilmeye ve anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışmada ulaşılan sanal basın içeriklerinden yola çıkılarak liderlerin uluslararası ilişkilerde kullanmış oldukları iletişim biçiminin sözsüz iletişim bağlamında nasıl ele alındığı, hangi noktalara vurgu yapıldığı ve nasıl gündeme geldiği incelenmekte ve içeriklere ilişkin genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmaktadır.

İLETİŞİM KAVRAMI VE SÖZSÜZ İLETİŞİM

İngilizce ‘Communication’ olarak ifade edilen ‘iletişim’ kavramı, insanın bireysel varlığını sunmasının yanı sıra toplumsal ilişkilerini sürdürmesine olanak sağlayan önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın gereksinimlerini karşılayabilmesi, çevresindekilerle ve toplumla ilişkilerini sürdürüp geliştirebilmesi için önemli bir olgu olarak değerlendirilen iletişim; ilkel toplumlardan modern toplumlara gelinceye dek farklı tür ve biçimlerde, farklı araçlar ve yöntemlerle birlikte karşımıza çıkmaktadır. İletişime ilişkin birçok tanım yapıldığı görülmektedir. Aziz, ‘iletişim’ kavramını “belirli araçlar kullanarak bilgi, düşünce ve tutumların karşılıklı aktarılması” olarak tanımlamaktadır (2013, s.25). Türk Dil Kurumu’nun online sözlüğünde genel anlamıyla kavram “Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon” şeklinde ifade edilmektedir (). İletişim kavramının benzeşenlerin oluşturduğu ortaklık ya da topluluk anlamına geldiğine dikkat çeken Oskay ise tutum, yargı, duygu, düşünce bildirişimleri de “iletişim” olarak değerlendirmektedir (2001, s. 9).

İletişimin farklı tŐrlerine rastlamak mŐmkŐndŐr. Bireysel ve toplumsal anlamda iletişim farklı biÇimlerde gerŐekleŐmektedir ve iletişimin gerŐekleŐtirilme biŐimine göre farklı iletişim tŐrleri söz konusudur. İletişim olgusu genel olarak sŐzlŐ, sŐzsŐz ve yazılı iletişim olmak ũzere ũç grupta karşımıza çıkmaktadır. Aziz'in de vurguladığı gibi; iletişim olgu ve sũrecinde verici, alıcı, kanal ve mesaj olarak bilinen temel dŐrt Őgenin nitelikleri ve Özellikleri iletişim tŐrlerini belirlemektedir (2013, s. 28). Kişiler arasında gerŐekleŐen ve karşılıklı bilgi alıŐveriŐine dayanan iletişim, kişiler arası iletişim tŐrũne girmektedir. İletişimin yũz yũze yapılması, katılımcılar arasında mesaj alışverişinin olması ve hem sŐzlŐ hem de sŐzsŐz nitelikte iletişimin gerŐekleŐmesi kişiler arası iletişimin Őartları arasında sayılırken, beden dilinin kullanımı kişiler arası iletişim tŐrũne dâhil olmaktadır. İletişim aracı olarak sadece dil kullanılmamakta, dil ve dil dışı iletişim biÇimleri her tũrden anlamı iletme iÇin kullanılmaktadır. Örneğin, bir grev sŐzcũsũnũn giysisi veya odacıların tek biŐim giysileri gibi Özel amaÇlı giyilen bir giysiden bir çiŐeđin sahip olduğu anlama kadar farklı anlatım ve iletişim biŐimlerinden söz edilebilmektedir (Gũnay, 2004, s. 10). Nitekim konuşma dili olarak da bilinen sŐzlŐ iletişimde yũz yũze konuŐmalar, sohbetler, hitaplar vb. karşılıklı konuşmanın her tũrũ dil ile gerŐekleŐtirilmekteyken; sŐzlŐ iletişimin anlamını ortaya koymaya ve pekiŐtirmeye ya da desteklemeye yarayan ses tonlaması, yũz ifadeleri, beden hareketleri, jest ve mimikler hatta kiŐinin diğer insanlarla olan mesafesi ve giydiği giysiler, dış gŐrũnũŐ, kullanılan renkler, mekân kullanımı, belirli simge ve sembollerin kullanımı vb. sŐzsŐz iletişim kapsamına girmektedir. SŐzsŐz iletişim, çeşitli yollarla insanlar arasındaki etkileşimi sağlarken aynı zamanda bazı iŐlevleri de bulunmaktadır. Bu iŐlevler bireylerin tutumları ve duygularıyla ilgili mesajlar gŐndermek, sŐzlŐ mesajları iŐlemek, geniŐletmek, iletişim sũrecinde zamanı yönetmek, katılanlar arasında söz sırasını belirlemek (Kartarı, 2014, s. 188), etkileşimi yŐnlendirmek, duyguları aŐıđa vurmak, iletiŐimsizliđi olanaksız kılmak (GŐkŐe, 2010, s. 101) Şeklinde ifade edilmektedir. Diğer taraftan belli bazı iŐlevlere sahip olan sŐzsŐz iletişim unsurları veya kullanılan gŐstergeler kũltũrden kũltũre farklılık gŐsterebilmekte, anlamlar aÇısından birbirinden ayrılarak farklı iŐlevlere sahip olabilmektedir. İnsanların iÇinde bulunduğu durumu anlayabileceğimiz ve kũltũrel farklılıklar olmasına rağmen mutluluk, korku, Őfke, ŐaŐkınlık gibi aynı anlamları taşıyan duygusal bilgileri dıŐa aktarmayı sağlayan temel hareketler vardır. Ancak her bir toplum beden dilini kullanma aÇısından farklı Őzelliklere sahiptir. Başka deyişle, her toplumun sahip olduğu kũltũrde kullandığı beden dilini kullanım biÇimleri çeŐitlilik arz eder. Örneğin Avrupa ve Amerika'da bir Şeyi göstermek iÇin iŐaret parmağı kullanılırken bu hareket Endonezya'da gŐrgũsũzlũk olarak dũŐũnũlmektedir. Ayrıca Endonezya'da çocukların baŐını okŐamak hoŐ karŐılanmadığı gibi çocukların geri zekâlı olacağına inanılmaktadır (Keskin, 2015, s. 12, 19). SŐzsŐz iletişim, doğası gereği jestseldir ve farklı kũltũrler arasında farklı anlamlar taŐıyabilir. Bu, paylaŐılan anlamı bu bağlamda etkili iletişim iÇin Önemli bir unsur haline getirir. Örneğin, bir kiŐi bir Şeyi hatırlamak iÇin alnına vurabilir, ancak başka bir kũltũrde kiŐinin zihinsel olarak sağlıklı olmadığı dũŐũnũlebilir. Bu yũzden mesajın karşılıklı bir yorumunu elde etmek iÇin gŐnderici ve alıcı aynı anlam dũzeyinde olmalıdır (Ezeh vd., 2021, s. 126).

SŐZSŐZ İLETİŞİMDE BEDEN DİLİ VE ŐNEMİ

Fikirlerin, dũŐũncelerin, duyguların ve tutumların sŐzlŐ ve sŐzsŐz iletilmesi olarak ifade edilen iletişim kavramının iki ana iletişim biŐiminden biri olan sŐzsŐz iletişim, sŐzsŐz vũcut hareketleri

yoluyla gerekleŐen tüm iletişime atıfta bulunmaktadır. Beden dili, diğer insanlarla iletişim kurduklarımızın yüzde 50'sini veya daha fazlasını oluŐturabilen önemli bir iletişim aracı olarak 'sözsüz iletişim' Şeklinde de ifade edilmektedir. Beden dilinin ilk araŐtırmacılarından Albert Mehrabian'ın belirli bir mesajın toplam iletimi konusundaki görüŐüne göre sadece yüzde yedisi kelimelerden, yüzde 38'i ses sinyallerinden (ses tonu, modülasyon) ve yüzde 55'i sözel olmayan sinyallerden oluşmaktadır (Yammiyavar vd., 2008). Nitekim beden dilinin rolü üzerine farklı araştırmalar yapılmıŐ ve iletişim sırasında kullanılan dilin, beden dilinin ve konuşma biçiminin oranları kaydedilmiŐtir. Buna göre insanın başkalarına ilettiği bilgilerin sadece yüzde yedisi konuşulan dil ile aktarılmaktadır. Yüzde 38 oranıyla ses kalitesi, aksan, ses yansıtma, vurgu, ifade, tempo, ses düzeyi, perde, vb. konuşma biçimi; yüzde 55 oranıyla da duruş, pozisyon, göz teması, yüz ifadesi, baş ve vücut hareketleri, jestler, dokunma vb. ile beden dili kullanılmaktadır (Patel, 2014, s. 91; Pease & Pease, 2004, s. 9, Ezeh, vd., 2021, s. 127). Oranlardan da anlaŐıldıđı gibi iletişimde aslında ne sylenildiğinden çok nasıl söylenildiği önem kazanmakta, sözlü mesajların ardında yatan gizil anlamlar değerli olmaktadır. Bu bağlamda Patel, "beden dilinin modern iletişim ve ilişkilerin önemli bir yönü olduğunu" ne sürmektedir. Beden dili, sözlü dil yerine veya ona ek olarak vücut hareketlerini veya jestlerini kullanarak iletişim kurma yöntemini tanımlar. Beden dili, göz kırpma ve hafif kaŐ hareketleri ve diğer yüz ifadeleri dahil, ince, bilinçsiz hareketleri içerir.

'Açık beden dili' ve 'kapalı beden dili' olmak üzere iki yaygın beden dili türü vardır. Bazı beden dili teorisyenleri, bunların çok eski davranışlar olduğunu ifade etmektedirler. Örneğin ellerimizi veya kollarımızı açarak diğer kiŐiye zarar vermediğimizi gösteririz. Beden dili kapalı olduğunda, fiziksel olarak diğer kiŐiden bir Őeyler sakladığımızı gösteriyor gibi grnrz ve bu da onları tehdit edebilir (Patel, 2014, s. 90-91). Açık veya kapalı beden dilinin birçok farklı nedeni vardır. Açık beden dili pasiflik, saldırganlık, kabullenme, yalvarma veya gevŐeme gibi durumlardan kaynaklanırken kapalı beden dili saklanma, kendini koruma, üŐüme veya rahatlama arzusundan kaynaklanabilmektedir. Örneğin kapalı beden dilinde çapraz kollar genellikle savunmacı veya düŐmanca bir anlama gelirken, otururken bacak bacak üstüne atmak dikkatli olunduğunu, dizdeki bir bacak diğerinin üzerinde ise inatçılığı gösterebilir. Vücudun önündeki kol veya nesne ise sınırlılık ile örtüŐebilir ve bir tür kendini korumadır. Açık beden dilinde ise bacaklar çapraz değildir ve bu açık, rahat bir pozisyonudur. Kollar apraz değil de açık ise bu açıklığı gösterir; eller, pozisyonlarına bağlı olarak saldırganlık, yalvarma veya güvensizlik gösterebilmektedir (<https://humanskillsdevelopment.ca/wp-content/uploads/2020/04/Body-Language-Basics-Student-Training-Training-Manual-PDF-Download.pdf>).

Göndericinin duygu, düşünce ve isteklerini el, kol ve yüz hareketleriyle aktardığı iletişim türü olan sözsüz iletişim, en eski iletişim türü olarak kabul edilmektedir (Aziz, 2013, s.29). İnsanların birbirleriyle olan etkileŐiminde sözsüz iletişimin önemli bir yeri vardır. Nitekim kasıtlı olsun ya da olmasın, szn dıŐında sergilemiş olduğumuz eylemler veya konuŐmaya eşlik eden bedensel hareketler bir anlam ifade etmektedirler. Çoğu sınıflandırma, sözel olmayan yani sözsüz mesajları, esas olarak vücut tarafından üretilenler (görünüş, hareket, yüz ifadeleri, göz teması, dokunma ve dil ötesi) ve bireyin ortama birleŐtirdikleri (mekân, zaman ve sessizlik) Şeklinde iki kapsamlı kategoriye ayırmaktadır (Samovar vd., 2009, s. 246, 250). Farklı kültürlerde bireylerin dış görünüşleri, ait oldukları topluma göre belirli anlamlara sahiptir. Giyim Şekli, sakal/bıyık/sa

şekli ve rengi gibi dış görünüş, takke ve sarık kullanımı, çeşitli başlık veya başörtüler, belirli bir anlama gelecek şekilde semboller taşıyan yüzük, kolye, küpe, halhal, hızma gibi aksesuar kullanımı vb. çeşitli mesajlar içerebilmektedir. Bu bağlamda insan bedenini “sunumsal kodların başlıca taşıyıcısı” (Fiske, 2014) olarak ele aldığımızda, bu kodların aktarabileceği çeşitli anlamlar olduğu ifade edilmektedir. (Fiske, 2014, s. 157-160) bu anlamları, sunumsal ‘kodlar’ dâhilinde değerlendirmektedir. Bu anlamlar bedensel temas, yakınlık, yönelme, görünüş, baş hareketleri, yüz ifadeleri, jestler, duruş, göz hareketi ve göz teması, konuşmanın sözsüz görünüşleri (ses tonu, ses yüksekliği, aksan, konuşma hataları ve konuşma hızı, konuşmacının duygusal durumu, dinleyiciye nasıl baktığı vb. dil ötesi kodlar) şeklinde sıralanmaktadır. Fiske’ye göre bu kodlar, yüz yüze iletişimle ya da iletişimcinin hazır bulunduğu iletişimle sınırlıdır. Sunumsal kodlar, belirtisel enformasyon taşıyarak ve etkileşimi yöneterek iki işlev görmektedir. Belirtisel enformasyon, konuşmacı ve onun durumu hakkındaki enformasyondur. Bu enformasyon aracılığıyla dinleyici konuşmacının kimliğini, duygularını, tutumlarını, toplumsal konumunu ve diğer özelliklerini öğrenmektedir. Etkileşimi yönetme işlevinde ise kodlar, kodlayıcının diğerleriyle kurmak istediği ilişki biçimini yönetmek için kullanılmaktadır. Belli jestleri, duruşu ve ses tonunu kullanarak diğer kişiler üzerinde egemenlik kurma denenebilir, onlara karşı alçakgönüllü olunabilir veya ilişkiler kesilebilir. Konuşmanın bitirildiği, sıranın başkasına geldiği veya toplantının bitirilmek istenildiğini göstermek için de bu kodlar kullanılabilir ve bu kodlar konuşmacıdan çok ilişki hakkında enformasyon aktarmak için kullanılmaktadır.

Pease & Pease’ın da ifade ettikleri gibi, bazı temel iletişim işaretlerinin çoğu tüm dünyada aynı anlama gelebilecek şekilde kullanılmaktadır (2004, s. 18, 33). Bu bağlamda beden dili, duruma ve çevreye göre, hissedilenlere bağlı olarak veya duygulara göre vücudun çeşitli şekillerde konumlandırılma biçimleri şeklinde değerlendirilebilir. Bir toplumda veya kültürde olumlu karşılanan bir sözsüz iletişim biçimi, başka bir toplumda veya başka kültürlerde çok olumsuz bir mana ihtiva edebilir. Bu yüzden sözsüz iletişim kodlarını doğru okumak, anlamak ya da anlamlandırmak, etkili iletişim kurmak adına önemlidir ve muhtemel iletişim kazaları veya çatışmalarını engelleme fırsatı verir. Bir veya birden çok anlama gelebilecek tüm sözsüz iletişim biçimleri her alanda olduğu gibi siyaset dünyası ve diplomaside de çok önemlidir. Özellikle liderlerin bu anlamda verdiği mesajlar takip edilmekte, söylediklerine eşlik eden veya aykırı düşebilecek beden dili okumaları yapılmaktadır.

İLETİŞİM BAĞLAMINDA DİPLOMASİ

Fransızca bir kelime olan ‘diplomasi’ (diplomatie) sözcüğü incelendiğinde “Uluslararası müzakereleri yürütme ve ilişkileri sürdürme sanatı ve uygulaması; düşmanlık uyandırmadan işleri idare etme becerisi” (<https://diplomacy.state.gov/discover-diplomacy/diplomatic-dictionary/>), “Yabancı devletlerle ilişkilerde benimsenen metod ve davranış biçimlerinin tümü, geniş anlamda devlet organlarının dış politika alanındaki faaliyetlerinin tümü. (Mecazi kullanımda) “Diplomatlara özgü metodlarla amacına varma sanatı” (Aşukin vd., 1979, s. 62) gibi anlamlar eşliğinde tanımlandığı görülmektedir. Türk Dil Kurumu’nun Güncel Türkçe Sözlüğü’ne bakıldığında “Uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü.”, “Yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı.”, “Bu işte çalışan kimsenin görevi, mesleği”, “Bu görevlilerin oluşturduğu topluluk.”, (mecaz) “Güç bir görüşme sırasında gösterilen

ustalık ve beceriklilik” (<https://sozluk.gov.tr/>) şeklinde birbiriyle ilişkili olarak beş şekilde tanımlanan bu sözcük, en geniş anlamda “uluslararası ilişkiler ve dış politika” ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Bir dış politika aracı ve sorunların barışçıl yollarla çözüm sürecine ilişkin olarak bakıldığında ise, uluslararası politika ve dış politikanın yürütülme biçimi ve yöntemi anlamına gelmektedir. Başka ifadeyle, diplomasi denildiğinde “uluslararası politikanın resmi yollarla uygulamaya aktarılma süreci” anlaşılmaktadır. Bu çerçevede diplomasi, bir hükümetin belli konulardaki kanı ve görüşlerinin doğrudan doğruya öteki devletlerin karar vericilerine iletilmesidir. Bu sürece devleti temsil eden kişiler katılmaktadır (Arı, 2013, s. 324) ve diplomasi bir görüşme sanatı olduğu da söylenmektedir (Gönlübol, 2000, s. 112). Özellikle diplomatik ilişkilerin sürdürülmesi sırasında veya diplomatik ziyaretlerde ön plana çıkan beden dili, söylenenler kadar söylenmeden ima edilenler hakkında ipucu vermekte, ilişkilerin boyutuna ilişkin bilgileri sunmaktadır. Arı'nın ifade ettiği gibi (2013, s. 330) tarih boyunca belirli anlamlara gelebilecek uygulama ve düzenlemeler diplomasi sessiz iletişimin kullanım yoğunluğunu gözler önünde sermektedir. Örneğin diplomasi temsilcileri arasında protokol, sıra ve ön gelme konuları bu alanda belli bir düzenleme yapıncaya kadar önemli tartışmalara neden olmuş, uluslararası konferanslarda bile içerikten ziyade biçimle ilgili olan bu protokol konuları yüzünden sorunların çözüme kavuşturulması büyük ölçüde engellenmiştir. Öyle ki, devletler ve onların temsilcileri olan diplomatlar için protokol konusu çok önemli olmakla birlikte diplomatik görüşmelerde ve müzakerelerde kimin nereye oturacağı, kimin önce söz alacağı, kimin toplantı salonuna önce gireceği ve onu kimin izleyeceği, kimin önce imzalayacağı gibi ayrıntılar yüzünden esasa ilişkin konuların tartışılmasına neredeyse zaman kalmamıştır. Sözsüz mesajlar veya ‘beden dili’ diplomatik iletişimin önemli yönlerini oluşturmada, diplomatik ‘beden dili’, kişisel jestlerden askeri kuvvetlerin manipülasyonuna kadar her şeyi kapsamaktadır. Örneğin, el sıkışma kişisel ilişkilerin dilini uluslararası arenaya aktararak, devletler arası ilişkilerin kalitesi için bir metafor olarak yaygın şekilde kullanılmaktadır. Prestij ve gücü simgeleyen müzakere masasının şekli, tarafların çıkarlarını ve niyetlerini gösteren delegasyonların seviyesine ek olarak toplantıların yeri ve formatı, incelikli beden dili için kullanılacak diğer yönlerdir. Sözsüz iletişimin bazı avantajları vardır. Birçok izleyicinin dikkatini ve ilgisini sözlü iletişimden daha iyi yakalayabilir. Diplomatların bakış açısından sözsüz sinyallerin bir başka avantajı ise doğası gereği belirsiz, reddedilebilir ve bu yüzden korunan esnekliğe izin vermesidir. Diplomatik iletişimde ‘söylemek yapmaktır’ ve ‘yapmak söylemektir’. Öte yandan, diplomatik temsilcilerin her jesti veya hareketi mesaj gönderir. Öyle ki, hem davranış hem de davranış dışı mesajlar oluşturabilir. Bugün genellikle diplomasi, devletler arası ‘beden dilini’ yöneten protokolle birlikte, en az derecede gereksiz yanlış anlama ile kültürler arası iletişime izin veren dikkatlice ayarlanmış bir dil ile ilişkilendirilmektedir. Benzer şekilde, iletişimin sözlü ve sözsüz yönlerinin yönetimi, tarih boyunca diplomasi çeşitlerini karakterize etmiştir (Jönsson & Hall, 2003).

ÇALIŞMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLARI

Doküman analizi yöntemiyle hazırlanan bu çalışma, sanal basında çıkan haber, galeri içerikleri ve köşe yazılarına odaklanmaktadır. Çalışmanın amacı, diplomatik iletişimde liderlerin kullandıkları sözsüz iletişim unsurları ve beden dili kullanımını sanal basında yer alan içeriklerinden yola çıkarak ortaya koymaktır. Çalışmada liderlerin diplomatik ilişkilerde sözsüz iletişim türü olarak

beden dilinin kullanımı ve önemine vurgu yapan içerikler öne çıkan ve vurgulanan yönleriyle incelenmektedir. Ulaşılan içeriklerde diplomatik ilişkilerin nasıl ele alındığına veya yorumlandığına ilişkin veriler doküman analizi yöntemi ile ele alınmakta, analiz sonucunda genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmaktadır.

Doküman analizi hem basılı hem de bilgisayar tabanlı ve internet üzerinden iletilen elektronik materyalleri gözden geçirmek veya değerlendirmek için sistematik bir prosedürdür. Nitel araştırmalardaki diğer analitik yöntemler gibi, doküman analizi de anlam ortaya çıkarmak, anlayış kazanmak ve ampirik bilgiyi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirir (Corbin & Strauss, 2008). Bir çalışmanın parçası olarak sistematik değerlendirme için kullanılacak dokümanlar çeşitli biçimlerde olabilir. Bunlar reklamları, gündemdeki konuları, katılım kayıtları ve toplantı tutanakları, kılavuzları, arka plan kağıtları, kitaplar ve broşürleri, günlükler ve dergileri, etkinlik programlarını (basılı taslaklar), mektuplar ve bildirimleri, haritalar ve çizelgeleri, gazeteleri (kupürler/makaleler), basın yayınlarını, program önerilerini, başvuru formlarını ve özetleri, radyo ve televizyon programı senaryolarını, organizasyonel veya kurumsal raporları, anket verisini ve çeşitli kamu kayıtlarını içerebilmektedir. Karalama defterleri ve fotoğraf albümleri de araştırma amaçlı doküman materyal sağlayabilir. Bu tür dokümanlar kütüphanelerde, gazete arşivlerinde, tarihi dernek bürolarında ve organizasyonel veya kurumsal dosyalarda bulunur (Bowen, 2009, s. 27-28). Dokümanlar, bir araştırma girişiminin parçası olarak çeşitli amaçlara hizmet edebilir, araştırma katılımcılarının faaliyet gösterdiği bağlam hakkında veri sağlayabilir. Dokümanlarda yer alan bilgiler, araştırma kapsamında sorulması gereken bazı sorular ve gözlemlenmesi gereken durumları önerebilir (Bowen, 2009). Farklı yazarlar dokümanları çeşitli şekillerde sınıflandırmaktadırlar. Süregelen toplumsal hareketleri kaydeden ve resmi belgeler olan kamu kayıtları, bireysel çalışmaların tecrübelerin veya inançların anlatıldığı yaşam hikayelerini içeren şahsi dokümanlar (günlükler, ev video kayıtları, otobiyografi vb.), popüler kültür evrakları (popüler medya, TV, film, gazeteler, edebi çalışmalar, fotoğraf, çizgi film vb.), film, video ve fotoğraflar gibi görsel dokümanlar, fiziki materyaller (mutfak eşyaları, günlük yaşamda kullanılan materyaller vb.) doküman çeşitleri olarak (Merriam, 2013, s. 132) karşımıza çıkmaktadır. “Nitel araştırmada üç temel bilgi toplama şekli mülakat, gözlem, doküman ve eserlerin incelenmesidir. Bu verilere sanal ortamlardan ulaşılabilir ve geleneksel olarak uygulanan mülakat, gözlem, doküman ve eser incelemeleri sonunda elde edilen verilere ait özellikleri aynen yansıtır. Ağ sayfaları, dosya transfer protokolü yoluyla mevcut raporlar, elektronik yazılar kolayca ulaşılabilen elektronik veri kaynağı olarak kabul edilirler (Merriam, 2013, s. 149).

Bu çalışma kapsamında ‘Beden Dili ve Liderler’, ‘Liderlerin Görüşmesi ve Beden Dili’ anahtar kelimeleri ile *Google Chrome* üzerinden aramalar yapılmıştır. Arama sonucunda ulaşılan ve çevrimiçi kaynaklardan olan haberler, galeri içerikleri ve köşe yazıları ülke liderlerinin uluslararası görüşmeleri kapsamında ele alınmış, son 10 yıllık süreçte liderlerin yüz yüze yapmış olduğu görüşmelerle sınırlandırılarak beden dili kullanımlarının nasıl ele alındığı ve değerlendirildiği incelenmiştir. Arama sonucunda 31 haber sitesine ulaşılmış, 16 haber sitesi çalışma kapsamında incelenmiştir.

Diplomatik İlişkilerin Beden Dili Kapsamında Yorumlanması ve Sanal Basında Liderlerin Vücut Dili

Uluslararası ilişkileri şekillendirmede önemli bir role sahip olan diplomasi sözlü ve sözsüz iletişim vasıtasıyla yürütülürken, taraf devletlerin yetkililerince kullanılan iletişim biçimi özellikle haber içeriklerinde ele alınarak sözsüz iletişim kapsamında değerlendirilmektedir. Medya içeriklerine yansıyan boyutu genellikle söylenenlerden ziyade söylenilmeyenlere, başka deyişle, beden dili ile söylenenlere odaklanma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda sanal basın, diplomatik ilişkilerin sürdürülme şeklinin veya liderlerin birbirlerine olan tavır ve davranışlarının yer bulduğu önemli bir mecra olarak işlev görmektedir. Özellikle ülke liderleri tarafından uluslararası nitelikte yapılan yüz yüze görüşmelerde kullanılan dil kadar duruş ve davranışlar bir anlam taşıması yönüyle değerli görülmektedir. Örtük mesajların ortaya çıkarılması bağlamında büyük bir önem ve değerde görülen beden dili, görüşmelerin hemen sonrasında haberler, değerlendirmeler, yorumlar eşliğinde konunun uzmanları tarafından analize tabi tutulmakta veya medya içeriklerinde gündem konusu haline getirilmektedir. Çalışma kapsamında 'Beden Dili ve Liderler', 'Liderlerin Görüşmesi ve Beden Dili' şeklinde iki farklı anahtar kelime kullanılarak *Google Chrome* arama motoru üzerinden yapılan araştırma sonucunda ulaşılan haberler Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1. Beden dili kapsamında diplomatik görüşmeleri ele alan haber siteleri

Haber Portalı	Haber Başlığı	Tarih
https://www.haberturk.com	"Liderlerin beden dili ne söylüyor?"	22.09.2011
https://www.sabah.com.tr	"2 liderin beden dili ne diyor?"	29.09.2011
http://www.gazetevatan.com	"Liderlerin beden dili ne söylüyor?"	10.09.2011
https://www.yenisafak.com	"Trump masada güçlü görünmek istedi"	10.07.2017
https://www.gzt.com	"G-20 zirvesinde liderlerin beden dili bize ne anlattı?"	08.06.2019
https://www.objektifhaber.com.tr	"Kim-Jong ve Trump'ın Beden Dili Ne Anlatıyor?"	01.07.2019
https://www.sozcu.com.tr	"İşte Erdoğan-Putin bulaşmasının beden dili analizi"	22.10.2019
https://www.cnnturk.com	"Liderlerin beden dili ne anlattı? Uzman isim CNN TÜRK'te yorumladı"	15.06.2021

https://www.haberler.com	“NATO Zirvesi'ndeki liderlerin beden dili analizi! En ilginç yorum Erdoğan-Macron buluşmasına yapıldı”	15.06.2021
https://www.sondakika.com	“NATO Zirvesi'ndeki liderlerin beden dili analiz edildi! En ilginç değerlendirme Erdoğan- Macron gŐrŐŐmesine yapıldı”	15.06.2021
https://www.medyaradar.com	(KÖŞe yazısı) “DŐnya liderlerinin sŐzsŐz mesajları NATO zirvesine damga vurdu”	15.06.2021
https://www.bursahakimiyet.com.tr	“NATO Zirvesi'ndeki liderlerin beden dili analiz edildi! Macron...”	15.06.2021
https://www.siyasetinsesi.net	“NATO Zirvesi'ndeki liderlerin beden dili analizi! En ilginç yorum Erdoğan–Macron buluşmasına yapıldı”	15.06.2021
www.indyturk.com	(Haber) “Erdoğan'ın Biden, Merkel ve Macron ile gŐrŐŐmesinde sergilenen beden dili ne anlatıyor?”	15.06.2021
https://www.bbc.com	“Erdoğan-Biden gŐrŐŐmesi, TŐrkiye-ABD ilişkilerini nasıl etkiler?”	16.06.2021
https://www.intell4.com	“İki liderin beden dili ne anlatıyor? Biden ve Putin Cenevre'de buluŐtu...”	17.06.2021

Tablo 1 incelendiğinde son Őç yılda liderlerin gŐrŐŐmelerde kullandıkları beden diline ilişkin iÇerik sayısının arttığı gŐrŐlmektedir. Yıllara göre bakıldığında;

2011 yılında Őç farklı sitenin aynı gŐrŐŐmeye odaklandığı, hatta beden dilini Őzmeye yardımcı olabilecek benzer fotoğraf karelerinin kullanıldığı gŐrŐlmektedir. “Liderlerin beden dili ne sŐylŐyor?”, “2 liderin beden dili ne diyor?” haber ve iÇerik baŐlıklarıyla dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile Amerika Birleşik Devletleri'nin dŐnem başkanı Barack Hussein Obama'nın New York'ta yaptığı gŐrŐŐmeye odaklanan haberde, iletişim biÇimi ve beden dilinin kullanımı bir uzmanın gŐrŐŐleri eşliğinde verilmektedir. Vatan gazetesinin haberine dayandırılan iÇerikte dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan gerÇek bir lider duruşu, konuŐması ve beden dili kullanımıyla Ön planda tutulurken, onun bu kullanımları aŐırı ŐzgŐven ve gŐç gŐsterisi Şeklinde değerlendirilmektedir. Recep Tayyip Erdoğan'ın beden dilini ev sahibi gibi kullandığına dikkat Őekilirken, Başkan Obama'nın baŐını eğik tutmasının da bir anlamı olduğu ifade edilmektedir. Diğer yandan liderlerin hareketlerinde ve sergiledikleri tavırlarda bir talep olduğu anlamı Őıkarılmakta ve kullandıkları beden dili vasıtasıyla birbirlerine mesaj verdikleri ifade edilmekte, bir Őlke liderinin sahip olduğu gŐcŐn sunumu beden diliyle vurgulanmaktadır. Fotoğraflar

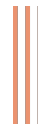

eşliğinde yapılan yorumlardan diğeri ise dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın hareketleriyle düşünce ve beklentilerinin paralellik arz ettiğidir. Özetle, içerikte liderlerin her bir jest, mimik ve hareketi bilinçli olarak, bir mesaj verir nitelikte kullandıklarına dikkat çekilmektedir.

2017 yılında <https://www.yenisafak.com> üzerinden “Trump masada güçlü görünmek istedi” başlığı ile verilen haberde ise dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump'ın beden diline odaklanılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump ile Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in G20'deki görüşmesinde³ ilk kez yüz yüze görüşme gerçekleştirildiğine dikkat çekilerek bu görüşme 'zirvenin temel gündemlerinden biri' olarak gösterilmekle birlikte, İngiltere'nin vücut dili uzmanlarından Darren Stanton'ın görüş ve düşünceleri doğrultusunda iki liderin birbirlerine ortak bir saygı anlayışıyla yaklaştıklarına dikkat çekilmektedir. Beden dili uzmanının görüşlerine göre Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump, görüşme odasındaki 'en güçlü adam' olarak görünmek isterken, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin güvenini ve gücünü göstermek istemektedir. Donald Trump'ın elleri bağlı, Vladimir Putin'in ise bacaklarını açarak oturmasının çok klasik bir hâkimiyet kurma arzusunun belirtisi olduğuna dikkat çekilmekte, Donald Trump'ın 'zararsız' olduğunu gösterme arzusunda olduğu, Vladimir Putin'in ise Donald Trump'a tereddütle yaklaştığı yönünde liderlerin beden dilinin analizi yapılmaktadır.

2019 yılında beden diline odaklanan üç haber ise farklı görüşmelere dikkat çekmektedir. Bunlardan biri Japonya'nın Osaka kentinde düzenlenen G20 zirvesidir. İletişim Uzmanı Aşkim Kapışmak'ın yorumları eşliğine verilen haberde, özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Fransız mevkidaşı Emmanuel Macron'un görüşmesine dair fotoğraf kareleri ön plana çıkarılmaktadır. Haberde, görüşme esnasında çekilen fotoğrafların alt metninde 'kızgınlık' olduğuna dikkat çekilmekte, kullanılan fotoğraf karesi beden dili analizine yönelik ipuçları taşımaktadır. Özellikle jest ve mimikler ön plana çıkartılıp yorumlar fotoğraf üstünde belirtilerek verilmektedir. Diğer bir fotoğraf karesi ise Emmanuel Macron'un Cumhurbaşkanı Erdoğan ile görüşme esnasında gergin olduğuna yönelik bir yorum eşliğinde kullanılmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın elini Emmanuel Macron'un omzuna koyması, Emmanuel Macron'a kızgın oluşu ile açıklanırken, Emmanuel Macron'un da buna karşılık elini Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın koluna koymuş olduğu ifade edilmekte, bu hareketi 'devam etme' şeklinde yorumlanmaktadır. Görüşmenin beden diline odaklanılan haberde el kol hareketlerinden belirli mesajların verildiği dile getirilmekte, örtük anlamlar beden dilinin çözümlenmesi vasıtasıyla açığa çıkarılmaktadır. 2019 yılında odaklanılan diğer iki görüşme ise Kuzey Kore lideri Kim-Jong-Un ve Başkan Donald Trump'ın görüşmesi ile Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin arasında geçen görüşmedir. “Kim-Jong ve Trump'ın Beden Dili Ne Anlatıyor?” başlıklı haberde, iki liderin beden dili kullanımının önemine dikkat çekilmekte ve verilen mesajlar çözümlenmeye çalışılmaktadır. Mikro Beden Dili Uzmanı Tuğba Özdenal'in yorumları eşliğinde iki liderin beden dili analizi

³ Uluslararası ekonomik işbirliği kapsamında temel platform olarak kabul edilen G20, ülkemizin de kuruluşundan bu yana üyesi olduğu “yükselen piyasa ekonomileri” ile gelişmiş ülkelerin bir araya geldiği bir platformdur. G20, ABD, Almanya, Arjantin, Avrupa Birliği, Avustralya, Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan ve Türkiye'den oluşmaktadır (<https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/cok-tarafli-ve-bolgesel-iliskiler/cok-tarafli-iliskiler/g20>).

yapılmaktadır. Özellikle Kuzey Kore liderinin tokalaŐırken elini Őst tarafta tutması toplantı sŐresince otoriter bir hareket olarak değerlendirilmekte, ŐstŐnlŐđŐnŐ belirtmeye çalıştığı Şeklinde yorumlanmaktadır. Başkan Donald Trump’ın Kuzey Kore liderinin yaptığı ŐstŐnlŐk belirtisi olan tokalaŐmaya karşılık vermemesi ise dikkat çekici gŐrŐlmektedir. Oturuş yönlerinin ve buldukları toplantı salonundaki koltukların yerleŐimiyle birlikte aynı yöne doğru oturmalarının bir anlamı olduğuna dikkat çekilen haberde birçok konuda uzlaŐmaya varma, ortak noktada buluŐma mesajı verildiği ifade edilmekte, liderlerin gŐrŐŐmelerde beden dilleriyle mesaj vererek ilişkilerini sŐrdŐrmeye çalıŐtıklarına iŐaret edilmektedir. Beden dili analizinde ayrıca her tokalaŐmasında ‘ŐstŐnlŐk’ gŐsterisi yapan Başkan Donald Trump’a karşı Kuzey Kore liderinin bu davranıŐın altında kalmadığına dikkat çekilmekte, liderlerin otoriter hareketlerden biri olan elin Őst tarafta olduğu tokalaŐma Şeklinin Őnemi vurgulanmaktadır.

“İŞte Erdoğan-Putin bulaşmasının beden dili analizi” başlığı ile verilen haberde ise Beden Dili ve Mikro Mimik Uzmanı Semih Pehlivan’ın analizleri eşliğinde liderlerin beden dili kullanımı yorumlanmaktadır. Haberde iki liderin karŐılama, gŐrŐŐme ve uğurlama esnasında Önemli mesajlar verecek Şekilde beden dillerinin kullanıldığına dikkat çekilmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın son derece rahat ve kendinden emin bir oturuŐu vurgulanırken Rusya Lideri Putin’in tedirgin olduğu, bacaklarını açarak hacmi bŐyŐtmeye çalıştığı dile getirilmekte, saç ve sol kolun kullanımı Őzerinden beden dili yoluyla bazı mesajların verildiği de ifade edilmektedir. Fotoğraflar eşliğinde verilen haberlerde beden dili yorumu yapılarak tokalaŐma biçiminin (eli Őstte olan lider için avantaj, eli altta olan için ise dezavantaj) iki lider arasında bilindiği ancak Őnemsenmediđi dile getirilmektedir. Haber, liderlerin beden dili konusunda bilinçli davrandığına yönelik ifadeler içermektedir (sozcu.com.tr, 2019).

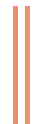
İnceleme esnasında en fazla haberi yapılan yŐz yŐze gŐrŐŐmenin ise NATO Zirvesi olduğu ortaya çıkmıŐtır. Zirve hakkında liderlerin durumunu değerlendiren köŞe yazısına da rastlanılmıŐ, 15 Haziran 2021 tarihinde kimi haber portalları aynı kaynağı referans gŐstererek zirveye dikkat çekmiŐtir. Analiz sŐresince zirveyle ilgili toplamda yedi siteye ulaşılmış, söz konusu içeriklerin liderlerin beden dilinin kullanımına ilişkin bilgilere odaklandığı gŐrŐlmŐŐtŐr. Zirvenin en ilginç gŐrŐŐmesi Erdoğan – Macron gŐrŐŐmesi olarak deđerlendirilmiŐ, liderlerin beden dili vasıtasıyla çeşitli mesajlar verdikleri ve bu anlamda sŐzsŐz mesajlara odaklanıldığına dikkat çekilmiŐtir. “Liderlerin beden dili ne anlattı? Uzman isim CNN TŐRK’te yorumladı”, “NATO Zirvesi’ndeki liderlerin beden dili analizi! En ilginç yorum Erdoğan- Macron buluşmasına yapıldı”, “NATO Zirvesi’ndeki liderlerin beden dili analiz edildi! Macron...” baŐlıklarıyla haber içeriklerine, “DŐnya liderlerinin sŐzsŐz mesajları NATO zirvesine damga vurdu”, “Erdoğan’ın Biden, Merkel ve Macron ile gŐrŐŐmesinde sergilenen beden dili ne anlatıyor?” başlığıyla 2 köŞe yazısına ulaŐılmıŐtır. <https://www.haberler.com>, <https://www.sondakika.com>, <https://www.bursahakimiyet.com.tr>, <https://www.siyasetinsesi.net> bu içeriklerin bulunduğu internet siteleridir ve bu siteler aynı içeriği kullanırken Davranış Bilimleri Uzmanı AŐkım Kapışmak’ın beden dili analizlerini fotoğraflar da dahil olmak Őzere aynı Şekilde kullandıkları gŐrŐlmektedir. Liderlerin buluŐma anlarında sergiledikleri davranışlar ile beden dillerini nasıl kullandıkları sŐzsŐz iletişim kapsamında değerlendirilerek bazı hususlara dikkat çekilmektedir. GŐrŐŐmede sergilenen tavır ve hareketlerden Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Fransız mevkidaşı Emmanuel Macron’un beden dillerinin uyuŐmadıđına yönelik değerlendirmeler yapılmaktadır. Pandemi dŐneminin beden

diline etkisine dikkat çekilerek tokalaşmak yerine selamlaŐmak amacıyla yapılan yumruklaŐma hareketinin “Birbirimize saygı duyuyoruz; ancak tartıŐacak çok Őeyimiz var” anlamı taşıdığı ifade edilmekte, davranıŐları nedeniyle "Macron'un önde olma ihtiyacı kendi gücünü kanıtlamak istemesinden kaynaklanıyor” değerlendirilmesi yapılmaktadır (Kızıltepe, 2021).

Haber içeriğinde analize değer görölen diğer bir karŐılaŐma ise Amerika Birleşik Devletleri'nin görevdeki başkanı Joe Biden ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan görüşmesi olmuŐtur. AŐkım Kapışmak tarafından analiz edilen ve haber içeriğinde yer verilen görüŐmede Başkan Joe Biden'ın hareketleri yorumlanmakta, Joe Biden'ın Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı hafifçe kolundan tutarak itmesinin nedeni (Biden'in) ilerlemiŐ yaŐı nedeniyle aŐırı gücü karŐılayamamasına bağlanmaktadır. Görüşme esnasında liderlerin ellerini masaya koymasının bir hâkimiyet göstergesi olduğu ve birbirlerine bakmadıkları ifade edilerek bu durum düŐüncelerini toplamaya çalıŐtıkları yönünde değerlendirilmekte, zirve süresince ikilinin birbirlerine gülümsedikleri anların çoğu samimi görölmemektedir. Beden dilinin ne anlatmak istediğine yönelik çözümlerinin 16 Haziran 2021 tarihinde <https://www.bbc.com> adresinde “Erdoğan-Biden görüşmesi, Türkiye-ABD ilişkilerini nasıl etkiler?” başlığıyla verilmekte, haberde daha çok liderlerin dil kullanımına dikkat çekilmektedir. Her iki liderin aŐıklamalarında yumuŐak ve olumlu ton kullanmaları ve özellikle Erdoğan'ın görüşme öncesine göre çok daha ılımlı bir dil kullanmasına odaklanılmaktadır. “NATO liderler zirvesi sırasında da karŐılaŐan ve ayakta kısa bir görüşme gerçekleŐtiren Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başkan Biden'ın sıcak ve samimi tavırlar içerisinde oldukları”, bu yüzden ikili görüşmenin “yapıcı ve verimli” geçtiğinin her iki tarafça da dile getirildiğine değinilmekte, söylenenleri destekler nitelikte beden dili sunumunu içeren fotoğraf kareleri kullanılmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başkan Biden görüŐmesinin baŐlıklar halinde detaylıca ele alındığı haber içeriğinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın beden dili ve dil kullanımı sözsüz iletişim aÇısından değerlendirilmekte, görüşmenin olumlu veya olumsuz niteliği bu değerlendirmeler iŐıđında yorumlanmaktadır (Bbc.com., 2021).

NATO zirvesine odaklanarak liderlerin verdiği sözsüz mesajlara dikkat çeken köşe yazısı ise <https://www.medyaradar.com> adresinde konuk yazar Kişisel GeliŐim-İletişim Uzmanı Tuğba Dalkılıç tarafından kaleme alınmıştır. Diğer haber portallarıyla benzer fotoğraflar kullanılan yazıda, ölk liderlerinin beden dillerini nasıl sergilediklerini gösterir nitelikte (tek bir fotoğrafta tüm liderlerin birlikte görüntüŐü olacak Şekilde) beden dilini sunumları kullanıcılara aktarılmıŐtır (<https://www.medyaradar.com>, 2021). Cumhurbaşkanı Erdoğan ve ABD Başkanı Joe Biden'ın selamlaŐmaları, içten gülümsemeleri ile her iki liderin bedenlerinin tamamen birbirlerine dönük olması ve yakın mesafede sohbet etmeleri samimiyetin bir göstergesi Şeklinde ifade edilmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın saç eli ile yaptığı ‘okey’ işareti her Őeyin yolunda olduğu mesajını verirken, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın gülümserken gözlerinin kısılması Başkan Biden'ın gözlerinin ise tamamen kapanması ortak bir memnuniyetin göstergesi olarak yorumlanmaktadır. İki liderin ellerinin pozisyonu değerlendirilirken birbirlerine üstünlük kurma derdinde olmadıkları, aksine dost oldukları mesajını verdikleri dile getirilmektedir. Birbirlerinin önüne geçmeye çalıŐmadıkları, tevazu gösterdikleri, kolunu ilk uzatanın Başkan Biden olduğu, elini Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dirsek hizasında tuttuğu ve bunun “sana üstünlük kurmuyorum dostluk gösteriyorum” anlamına geldiği yönünde mesaj içerdıği söylenmektedir. YaŐadığımız küresel süreçte selamlaşma haline gelen yumruk vurma hareketinin sadece selamlaşma

olmadığına dikkat çekilerek liderlerin birbirlerine gülümseme biçimleri, duruş şekilleri, hareketleri ve bu hareketi yaparken davranış şekillerinin “Birlikteyiz, güçlüyüz” gibi... gibi anlamlar içerdiği yorumları yapılmakta ve beden dilinin bu anlamda etkin ve bilinçli şekilde vurgulandığı görülmektedir. Diğer haber sitelerinde de dikkat çekildiği gibi Fransa Cumhurbaşkanı Macron ile Cumhurbaşkanı Erdoğan görüşmesi rahatsız ve stresli olarak değerlendirilmekte, iki liderin yüzündeki gerginliğin kollarının birbirine sevgiden dolanmamış olduğu mesajını verdiği ifade edilmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Fransa Cumhurbaşkanı Macron’un kolunu kavrayış şekli ve kendine çekmiş olması bir “meydan okuma” şeklinde değerlendirilirken Cumhurbaşkanı Macron’a “kolunu kanadını kırarım” der gibi bir mesaj vermiş olabileceği dile getirilmektedir. Liderlerin duruş şekillerinin de bir anlam ifade ettiğine vurgu yapılmakta, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın bedeninin tamamen Cumhurbaşkanı Macron’a dönük olmasına rağmen Cumhurbaşkanı Macron’un sadece başının Cumhurbaşkanı Erdoğan’a dönük olması Fransa Cumhurbaşkanı Macron’un kendince Cumhurbaşkanı Erdoğan’ı muhatap almadığını gösterir nitelikteki bir hamlesi olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis’in Cumhurbaşkanı Erdoğan karşısında tedirgin hissettiği ifade edilirken ellerini birbirine kavuşturarak kendinden güç almaya çalıştığı yorumu yapılmaktadır. Ayrıca iki liderin tekli koltukta karşılıklı otururken yer aldıkları bir fotoğraf karesinde beden dili oturuş şekli üzerinden yorumlanmakta, Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis’in bacaklarının ters yöne bakıyor olması, orada olmaktan hoşnut olmadığı yönünde değerlendirilmektedir. Ayrıca Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın gülümsemesi samimi görülmemekte, tarafların birbirlerini görmek istemedikleri yönünde değerlendirme yapılmaktadır.

15 Haziran 2021 tarihli diğer bir köşe yazısı ise www.indytrk.com adresinde “Erdoğan’ın Biden, Merkel ve Macron ile görüşmesinde sergilenen beden dili ne anlatıyor?” başlığıyla verilmiştir. Zirvede görüşen liderlerin beden dilleri Uzman Klinik Psikolog Burcu Yarapsanlı Zayim’in yorumları eşliğinde köşe yazısına taşındığı görülmektedir. İlk olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Başkan Biden görüşmesine odaklanan yazıda, iki liderin beden dilinin genel vücut duruşundan yüz mimiklerine, göz temasından ses tonuna kadar tüm bedensel hareketlerin birbiriyle uyum içinde olduğuna dikkat çekilmektedir. Özellikle selamlaşma anına vurgu yapan yazıda, ilk kullanılan fotoğraf diğerlerine göre daha büyük ve daha yakın plandan verilmektedir. Zayim tarafından bu kare “Erdoğan ile Biden’in elle tokalaşmak yerine yumruk tokuşturarak selamlaşmasının pandemi sürecinin gerektirdiği kural ve sorumluluklara uyulması olarak” değerlendirilirken “ABD Başkanı’nın Erdoğan’la tokalaşmak için eğildiğini, bedeninin tamamen ona (Erdoğan) döndüğünü, el ve göz temasının aynı düzeyde (Erdoğan’a) dönük olduğunun görüldüğü” ifade edilmektedir. Liderlerin kıyafetinin bir anlamı olduğuna dikkat çekilen yazıda, iki liderin de koyu renk takım elbise seçimi güçlü duruşu simgelediği şeklinde değerlendirilirken liderlerin ceket önlerini iliklemeleri birbirlerinin güç ve liderliklerini resmi olarak da aynı şekilde kabul ettiklerinin işareti şeklinde yorumlanmaktadır (Elmacıoğlu, 2021).

Haber kanalını “Türkiye’nin yeni dünya düzenindeki stratejik rolüne katkı sağlamak amacıyla hizmet veren milli bir haber kanalı” olarak tanımlayan <https://www.intell4.com> ise 17.06.2021 tarihli içerikte ABD Başkanı Joe Biden’ın ilk kez yurt dışı temaslarda bulunmak üzere hem İngiltere hem de Avrupa’da liderlerle bir araya geldiğini haber yaparak beden dili hakkında değerlendirmelere odaklanmaktadır. İlk kez yüz yüze görüşme yapan ABD Başkanı Joe Biden ile

Rusya Devlet Başkanı Putin'in buluŐmasının "İki liderin beden dili ne anlatıyor? Biden ve Putin Cenevre'de buluŐtu..." başlığıyla verilen haberde beden dili uzmanlarının bu görüŐmeyi değerlendirdiği ve iki liderin toplantıdan farklı beklentileri olduğuna yönelik iŐaretlerin beden dillerine de yansıdağı ifade edilmektedir. Rusya Devlet Başkanı Putin'in geçmiŐ baŐkanlar ile görüŐmelerinden farklı olarak Başkan Biden ile bir araya geldiğinde dostane bir biçimde ilk elini uzatan olmamasına dikkat çekilmekte, ev sahipliği yaptığı tüm görüşmelerde ilk hamleyi yapan Putin'in bu tavrı 'mesafe' olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca ikilinin görüşme yapacakları odada basına fotoğraf verdikleri esnada büyük arbede yaŐandđı ve sıklığan tavırları ile dikkat çeken Rusya Devlet Başkanı Putin'in koltuğun kenarına vurarak odanın sakinleŐmesini beklemesi de yine dikkat çekilen konular arasında yer almaktadır. Haberde değinilen diğer bir nokta ise oturuş Őekilleridir. ABD Başkanı Biden'ın yön olarak Rusya Devlet Başkanı Putin'i seçmesi 'pozitif' olarak ifade edilmekte, Rusya Devlet Başkanı Putin'in arkasına yaslanmış bir biçimde oturması ise grŐmeye ilişkin beklentisi olmaması yönünde değerlendirilmektedir. Başkan Biden'ın Rusya Devlet Başkanı Putin'e doğru oturuyor olması 'diyaloga açık' bir imaj, Başkan Putin'in sıklığan ve mesafeli duruşu ise 'güçlü taraf' olarak yorumlanmaktadır.

Grsel 1. Biden ve Putin görüşmesi

Kaynak: <https://www.intell4.com/trump-abd-meksika-sinirina-mi-gidecek-trump-secimlere-mi-hazirlaniyor-haber-190346>

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Diplomatik ilişkilerde liderlerin beden dilinin kullanımına ilişkin haberler ile galeri yazıları ve beden dilinin önemine vurgu yapan köşe yazılarının incelendiği bu çalışmada, diplomatik ilişkilerde sözlü iletişim unsurları kadar sözsüz iletişim unsurlarının da önemli olarak ele alındđı görülmektedir. Çalışmanın odaklandđı konu kapsamında 16 haber sitesine ulaŐılmıŐtır. Bu içerikler, Kuzey Kore, ABD, İngiltere, Fransa, Yunanistan, Türkiye ve Rusya ülkelerini temsil eden liderlerin beden dili kullanımlarına odaklanmakta, bazı anlamlar eşliğinde değerlendirmelerde bulunmaktadırlar. İçeriklere bakıldığında son yıllarda beden dili kullanımlarının yoğunlukla

gŐndeme taşındığı gŐrŐlmektedir. Özellikle 2021 yılı Haziran ayında Belçika'nın baŐkenti BrŐksel'de Őlkelerin devlet ve hŐkŐmet baŐkanlarının katıldığı NATO Zirvesi'nin yoğun Şekilde ilgi gŐrdŐđŐ aŐıktır. Zirvede liderlerin beden dili kullanımları verilmek istenilen mesajlar noktasında Önemli olarak gŐrŐlmŐŐ ve liderlerin sŐzsŐz iletiŐimine ilişkin anlamlar gŐrŐŐmedeki fotoğraflar ve uzman gŐrŐŐleriyle desteklenerek sunulmuŐtur. Liderlerin davranıŐları Őzerinden sŐzsŐz iletişim ve beden dilinin Őneminin vurgulandığı bu iÇeriklere ilişkin ھاalıŐma kapsamında ulaşılan veriler Őu anlamlandırmalar eşliğinde karşımıza ھاıkılmaktadır:

- GŐven ve gŐc göstergesi olarak
- GŐcŐlŐ olduğunu gösterme bağlamında
- Olumlu veya olumsuz mesaj verme anlamında
- Tedirgin ve gergin olma durumunun göstergesi Şeklinde
- ŐstŐnlŐk sağlama aÇısından
- Devletler /Őlkeler arası ilişkilerin ve diyaloğun durumunu gösterir nitelikte

Araştırma esnasında (son 10 yılı iŐerecek Şekilde) diplomasi haberlerinin haricinde farklı tarihlerde Őlke iÇinde ve dıŐında Őlke/parti liderlerinin beden dilini kullanımına yönelik betimleyici tarzda yazı veya haberlerin olduğu da gŐzlemlenmiŐtir. Liderlerin beden dillerine odaklanılan bu iÇeriklerde liderlerin beden dili taziye ziyaretinde, el sıkıŐmasının yorumlanması ile, vŐcut dilinin anlamını ھاŐzlemeye odaklanan analizlerle liderlerin beden dilinin ne ifade ettiğini sunma Şeklinde ele alınmakta ve değerlendirilmekte olduğu gŐzlemlenmiŐtir.

GeçmiŐten bugŐne, kiŐilerarası iletişimde ھاŐk Önemli yerde ve değerde görölen sŐzsŐz iletişimin ve bu bağlamda beden dilinin liderlerin kurdukları iletişim ve ilişki biŐimlerinde etkin bir Şekilde kullanıldığı bilinmektedir. ھاalıŐma kapsamında ulaşılan veriler de liderlerin sŐzsŐz iletişim unsurlarından biri olan beden dilini evrensel manaları taŐır Şekilde kullandıkları gŐrŐlmektedir. Bu bağlamda liderlerin beden diline verdikleri Önem medya iÇeriklerine taŐınmakta, gŐrŐŐme Őncesi, sırası ve sonrasında sergilenen tavırlar ve kullanılan vŐcut dilinin ne anlama geldiği ھاŐzŐmlenmeye değer nitelikte gŐrŐlerek uzmanlar eşliğinde yorumlanmaktadır. Özellikle son yıllarda Őzerinde ھاŐkça yazılıp ھاizilen, uzman gŐrŐŐleriyle desteklenen ve değer verilen sŐzsŐz iletişim unsurlarının ve beden dili kullanımının ne ifade ettiğine yönelik anlamlandırmalar gŐnŐmŐzde bŐyŐk değer taşımaktadır. Bu bağlamda diplomatik iletişim biÇimlerinin geŐmiŐte olduğu gibi gelecek zamanda da medya iÇeriklerinde Őneminin koruyacağı ve beden dili kullanımı bağlamında yorumlanarak değerlendirilmeye alınmaya devam edeceği aŐıkardır.

KAYNAKÇA

Arı, T. (2013). *Uluslararası ilişkiler ve dış politika*. (10. baskı). Bursa: MKM Yayıncılık.

AŞukin, N.S., Butirskiy, N.P., Veber, A.B., Davıdov, A.İ., İlina, İ .V., Kirillova, L.V., Lehin, İ .V., Lukovtseva, İ .İ., Struve, M.E., ve Yunin, M.M. (1979). *Politika sızlüzü*. (Çev. Mazlum Beyhan). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Aziz, A. (2013). *Televizyon ve radyo yayıncılığı*. (6.baskı). İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.

[https:// www.cnnturk.com](https://www.cnnturk.com) (2021, 15 Haziran). <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/liderlerin-beden-dili-ne-anlatti-uzman-isim-cnn-turkte-yorumladi> adresinden 11 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Corbin, J., Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Dökmen, Ü. (2004). *İletişim çatıŐmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Elmacioğlu, L. (2021, 15 Haziran). Erdoğan'ın Biden, Merkel ve Macron ile görüşmesinde sergilenen beden dili ne anlatıyor?. <https://www.indyturk.com/node/373976/dunya/erdoganin-biden-merkel-ve-macron-ile-gorusmesinde-sergilenen-beden-dili-ne> adresinden 11 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Ezeh, N. G., Anidi, O., Nwokolo, B. O. (2021). Body Language as a Communicative Aid amongst Language Impaired Students: Managing Disabilities. *English Language Teaching*. Vol.14, No. 6, s.125-134. https://www.researchgate.net/publication/352003963_Body_Language_as_a_Communicative_Aid_amongst_Language_Impaired_Students_Managing_Disabilities

Fiske, J. (2014). *İletişim çalıŐmalarına giriş*. (Çev. Süleyman İnan). (3. baskı). Ankara: Pharmakon Yayınları.

Gökçe, O. (2010). *İletişim bilimine giriş*. (2. baskı). Konya.

Göktürk, D. (2019, 28 Haziran). G-20 zirvesinde liderlerin beden dili bize ne anlatti?. <https://www.gzt.com/jurnalist/g-20-zirvesinde-liderlerin-beden-dili-bize-ne-anlatti-3498280> adresinden 10 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Gönlübol, M. (2000). *Uluslararası politika ilkeler-kavramlar-kurumlar*. (5.baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Günay, V.D. (2004). *Dil ve iletişim*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

<https://www.sabah.com.tr/> (2011, 29 Eylül). <https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/2-liderin-beden-dili-ne-diyor/6-2-liderin-beden-dili-ne-diyor?> adresinden 14 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

<https://humanskillsdevelopment.ca/wp-content/uploads/2020/04/Body-Language-Basics-Student-Training-Training-Manual-PDF-Download.pdf> adresinden 10 Eylül 2021 tarihinde alınmıştır.

<https://www.bbc.com> (2021, 16 Haziran). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57489076> adresinden 3 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

[https://www.bursahakimiyet.com.tr/\(2021,15 Haziran\)](https://www.bursahakimiyet.com.tr/(2021,15%20Haziran)). <https://www.bursahakimiyet.com.tr/haber/nato-zirvesi-ndeki-liderlerin-beden-dili-analiz-edildi-macron-547853.html> adresinden 4 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

[https://www.haberturk.com/\(2011, 29 Eylül\)](https://www.haberturk.com/(2011,29%20Eylul)).
<https://www.haberturk.com/polemik/haber/671828-liderlerin-beden-dili-ne-soyluyor>
Liderlerin beden dili ne söylüyor? adresinden 4 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

[https://www.intell4.com/\(2021, 17 Haziran\)](https://www.intell4.com/(2021,17%20Haziran)). <https://www.intell4.com/biden-ve-putinin-beden-dili-ne-diyor-biden-ve-putin-gorusmesinden-kritik-anlar-haber-190347> adresinden 5 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

[https://www.medyaradar.com \(2021, 15 Haziran\)](https://www.medyaradar.com(2021,15%20Haziran)).
<https://www.medyaradar.com/dunya-liderlerinin-sozsuz-mesajlari-nato-zirvesine-damga-vurdu-haberi-2050519> adresinden 5 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

[https://www.objektifhaber.com.tr/\(2019, 01 Temmuz\)](https://www.objektifhaber.com.tr/(2019,01%20Temmuz)).
<https://www.objektifhaber.com.tr/2019/07/01/kim-jong-ve-trumpin-beden-dili-ne-anlatiyor/> adresinden 8 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

[https://www.sondakika.com/\(2021, 15 Haziran\)](https://www.sondakika.com/(2021,15%20Haziran)).
<https://www.sondakika.com/politika/haber-nato-zirvesi-ndeki-liderlerin-beden-dili-analiz-14201827/> adresinden 6 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

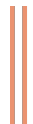
[https://www.sozcu.com.tr \(2019, 22 Ekim\)](https://www.sozcu.com.tr(2019,22%20Ekim)).
<https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/iste-erdogan-putin-bulasmasinin-beden-dili-analizi-5404658/> adresinden 3 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

[https://www.yenisafak.com \(2017,10 Temmuz\)](https://www.yenisafak.com(2017,10%20Temmuz)).
<https://www.yenisafak.com/dunya/trump-masada-guclu-gorunmek-istedi-2752948> adresinden 3 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

C, Hall, M. (2003). Communication: an essential aspect of diplomacy. *International Studies Perspectives*. Vol (4). No. (2). 195- 210. <https://www.jstor.org/stable/44218264>

Kara, B. (2011, 21 Eylül). Liderlerin beden dili ne söylüyor?. *Vatan Haber Merkezi*.
<http://www.gazetevatan.com/liderlerin-beden-dili-ne-soyluyor--401092-gundem/?f=mobil>

Kartarı, A. (2014). *Kültür, farklılık ve iletişim*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Keskin, T. (2015). *Beden dili ve hitabet*. İstanbul: AZ Kitap.

Kızıltepe, O. (2021,15 Haziran). *NATO zirvesi'ndeki liderlerin beden dili analizi! En ilginç yorum Erdoğan-Macron buluşmasına yapıldı*. <https://www.haberler.com/nato-zirvesi-ndeki-liderlerin-beden-dili-analizi-14201620-haberli/> adresinden 10 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Kuhnke, E. (2015). *Body language for dummies*. John Wiley & Sons, Incorporated.

Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü). (2. baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Merriam, S.B. (2013). *Nitel araştırma/desen ve uygulama içi bir rehber*. (Çev. Selahattin Turan) Ankara: Nobel Yayınları.

Natten, D. V. (2020). *The body language of politics / decide who is lying, who is sincere, and how you'll vote*. Skyhorse Publishing Company, Incorporated.

Oskay, Ü. (2001). *İletişimin ABC'si*. İstanbul: Der Yayınları.

Patel, D. S. (2014). *"Body language: an effective communication tool"*. <https://sncourseware.org/snsctnew/files/1581495601.pdf>

Pease, A., Pease, B. (2004). *The definitive book of body language*. Australia: Pease International.

Samovar, L. A., Porter, R. E., McDaniel, E. R. (2009). *Communication between cultures*. Wadsworth Cengage Learning.

Şahin, M. (2006, Aralık 01). *Beden dilini en iyi kullanan lider Erdoğan*. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/beden-dilini-en-iyi-kullanan-lider-erdogan-5537361>

T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü (2020, 27 Kasım). *Covid-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Genel Bilgiler, Epidemiyoloji ve tanı*. <https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/39551/0/covid-19rehberigenelbilgileripidemiyolojivetani.pdf>. adresinden 10 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Türk dil kurumu sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr/>

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı (2021, 17 Mart) G20. <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/cok-tarafli-ve-bolgesel-iliskiler/cok-tarafli-iliskiler/g20> adresinden 8 Ekim 2021 tarihinde alınmıştır.

Yammiyavar, Y., Clemmensen T., Kumar J. (2008). Influence of cultural background on non-verbal communication in a usability testing situation, *International Journal of Design*, Vol.2, No.2, p. 31-40.

